

ПЕТРО СКУНЦЬ ЯК ЛІТЕРАТУРНИЙ КРИТИК

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. Випуск 28.

УДК. 821.161 – 2 – 1 – 09

Ференц Н. Петро Скунець як літературний критик; 18 стор.; кількість бібліографічних джерел – 23; мова – українська.

Анотація: У статті зроблено спробу розкрити особливості літературно-критичної спадщини П.Скунця. Предметом аналізу є літературно-критичні огляди, рецензії, передмови, післямови, літературно-критичні портрети П.Скунця.

Ключові слова: талант, творчість, краса, оригінальність, стиль, художній світ, творча еволюція, творчий успіх.

Будучи талановитим поетом, П.Скунець за-рекомендував себе і як професійний критик. Його літературно-критичний феномен поки що застається недослідженим. А тим часом літературно-критичний доробок П.Скунця включає чимало оглядів, ювілейні статті, рецензії, передмови і післямови до художніх творів, літературно-критичні портрети.

Упродовж десятиліть П.Скунець завідував кабінетом молодого автора, був літературним консультантом обласної організації Спілки письменників України. На сторінках обласних газет «Молодь Закарпаття» і «Закарпатська правда» він систематично друкував літературно-критичні огляди творів початківців. У цих оглядах є цікаві міркування про специфіку художньої творчості, завдання мистецтва, творчий процес.

Жодне мистецтво, зазначав П.Скунець, не знало стільки посягань на його таємниці, як мистецтво слова. Недосвідчені люди вважали художню літературу якщо не забавою, то легкою роботою, якою можна оволодіти без особливих зусиль. Він згадує одного студента Ужгородського училища прикладного мистецтва, який звернувся за порадою порекомендувати якусь літературу, щоб стати хорошим поетом. П.Скунець у свою чергу попросив того студента порекомендувати йому літературу з живопису, щоб стати справжнім живописцем. Студент обравився, йому здалося безглуздим прохання поета.

«Писати може кожен, – зауважував П.Скунець. – Але ж і танцювати може кожен. Та це не означає, що просто з танцювального майданчика у парку слід бігти в артисти балету» [2]. Критик вважав, що для творчості потрібен талант, він обов'язкова умова, талант нічим не можна замінити. Людині, позбавленій таланту, годі в чомусь зарадити, якщо, за словами критика, «то лінивий талант, котрий боїться потрапити під дощ, все вичікує, коли його поливатимуть» [10].

На думку П.Скунця, потяг до поезії закладений у самому нашому естві, у потребі поділитися з кимось мрією, спогадом, радістю чи печаллю, відкриттям чи сумнівом. Але багато людей, які беруться за перо, не завжди підозрюють, за яку складну й відповідальну справу беруться. Кожна людина, писав П.Скунець, може заримувати рядок – другий, навіть машини пробували складати вірші, але творчої особистості не створили.

Талант, відзначав критик, не завжди можна вчасно розпізнати, його треба берегти, утверджу-

вати, бо це народне багатство. Справжній талант повинен ставити перед собою найтруднішу мету, «рівну висоті нашого часу», від нього треба багато вимагати. Маючи талант, людина повинна багато працювати, розвивати те, що дала природа. Талант – це насамперед вимогливість до себе. П.Скунець закликав початківців зберігати в собі стан повсякденної роботи, поезія повинна трудитися. «Не загубити творчу іскру, – писав критик, – не менш важливо, ніж її мати... Миттєвий спалах дасть вогонь і тепло тільки в поєднанні з трудом душі. Це і є тяжка сила творчого вогню, в якій атестат здобуває не кожен, хто подає надії».

Багато з охочих до писання відразу ж заспокоюються, як тільки наткнулися на перше живе дерево у тріскучій сушині марнослів'я. Дехто, не сказавши нічого суттєвого, ходить у позі страдників, яких не зрозумів черствий світ, і далі строчить, заплющивши очі, про все і ні про що, адресуючи свою словотворчу продукцію бідолашним нащадкам» [9,5].

Талант, хист П.Скунець вважав ключем для творчості. Але самого хисту для мистецького успіху замало, «ключ цей, – за словами критика, – сильний лише для роботячого серця, що здатне зігріти, сколихнути, збудувати в нашому світі таку любов, у якій нікому не буде тісно» [11,7].

У передмові до збірки Олени Пекар «Відлік часу» П.Скунець відзначав, що в авторки є талант, але вона цьому талантові «поки що задає мало роботи». Він радив авторці «пройнятися свідомістю, що писати вірші – це не менш відповідальне заняття, ніж навчати людей любові до рідного слова. Підкреслював, що творчість є державною справою. «Як поет із офіційним понад сорокарічним стажем, – писав П.Скунець, – мушу сказати дорогій Олені: я досі чорно працюю над удосконаленням своїх писань... Буде в нас почуття літератури – буде почуття держави. Правлять нами сумнівні українці і не сміємо робити сумнівну літературу, в якій вони зацікавлені» [20, 3 – 4].

У своїх літературно-критичних оглядах П.Скунець розкриває секрети поетичної творчості. Справжня поезія, слушно відзначає критик, це не те, що лежить на поверхні. Завдання поезії відкривати те, що недоступне іншим. Говорити треба тоді, акцентував П.Скунець, коли є що сказати. Дехто з молодих авторів, сідаючи за папір, не знає наперед, що хоче писати, до творчості не можна ставитися легковажно. Не можна наводнювати ві-

рші дріб'язковою інформацією. У вірші не може бути випадкових слів, кожне слово повинно бути обов'язковим і точним. Лише точне слово може досягти поетичної сили.

«Молодості, – писав П.Скунць, – властива певна незібраність. Але коли вже приходиш до людей зі своїм словом, аби повідати відкриту тобою бодай маленьку істину – це повинна бути зріла молодість, думи якої набралися сонця, обважніли і вже не годні втриматися на тоненькій стеблині самотнього сумніву» [11, 6].

У вірші, писав П.Скунць, повинна бути внутрішня пружина, яка здатна зрушити думку з місця. Цієї внутрішньої пружини він не побачив у більшості творів, надісланих до обласних газет, творів, з якими він ознайомився.

Суттєвим недоліком багатьох творів молодих авторів критик вважав прямолінійність, яка заважає досягнути в розмові з читачем якоїсь відвертої таємничості, зайві красивості, зовнішній блиск ніколи не замінить внутрішнього світіння». П.Скунць писав, що вже не лише в очах, у душі, починає рябіти від розцвіченої поезії, від її крикливого цвіту, як у «мільйоні червоних троянд», від її екзотичного буяння, де вівчарі Іванки тільки те й знають, що вичікувати десь на полонині Марічку з едельвейсом, чи то пак шовковою косицею в руках.

Уже й ті ніяк не в'януть, ні восени, ні взимку не відцвітаючи поетичні квіти дихають на нас байдужістю, ніби паперові, тобто зовсім не дихають, а це все одно, що дихають байдужістю. В штучному освітленні потужних прожекторів ніби й міняється вони барвами нашого світу, та як увімкнути, так і вимкнути за коротку мить можна цю приголомшуючу красу, яка часом обрушається на нас непрохано, самовдоволено і якої з роками мусимо уникати, аби не тільки те бачити, що само кидається в очі» [15,3]. П.Скунць вважав, що у художніх творах не повинно бути безтурботного замилювання зовнішнім світом. Бачити красу може кожен, у поета завдання важче, він зобов'язаний «зрозуміти її зміст, побачити її там, де для інших вона прихована, чи й створити там, де досі її не існувало. Як це робиться, зізнавався П.Скунць, пояснити не можна, бо кожен це робить по-своєму, адже для митця замилюваності не досить» [3]. Критик високо цінував у поезії природність і невимушеність. Природність у людській поведінці свідчить про внутрішній етичний стан, природність у поетичній розмові свідчить про смак естетичний. П.Скунць закликав молодих авторів повсякчас дбати про належну культуру поетичного письма.

Позитивною якістю поезії П.Скунць вважав спостережливість, щирість, схвильованість. Дійсно, справжня поезія не здатна зародитися у байдужому, черствому серці. Критик вважав, що поет зобов'язаний глибоко пережити те, про що пише, увійти в образ, ситуацію. «Він і мертвого героя мусить побачити живим... Якщо не вистачає уяви – допомогти нікому, слід шукати ту сферу життя, в якій відчуваєш себе вільно» [3]. У більшості початківців думки, настрої, почуття – одноманітні. В них годі шукати справжніх людських переживань,

«трепетного щастя й смутку перед бездонними очима таємничої любові між двома».

Аналізуючи вірші початківців, присвячені Батьківщині, П.Скунць зауважує, що не всі автори задумуються «як слід над значенням слова Батьківщина. Велике це слово, глибоке, і не варто про Вітчизну писати тільки тому, що важко знайти тему» [3]. Лише тоді, коли це слово заболить, «Батьківщина постає у віршах такою, якою ще ніколи не поставала».

Не знайшов П.Скунць справжніх переживань і в творах молодих авторів про кохання. Він слушно відзначав, що це тонке почуття початківці передають незграбними словами. У їх віршах «більше запевнень у коханні, ніж самого кохання». Перш ніж братися за перо, радив критик, потрібно всім серцем, всіма думками пережити усе те, що хочеш повідати людям, аби не ділитися з ними тим, «чого не маємо, а понести здобує трудом своїх рук, думок, совісті» [3].

Не відзначалися свіжістю й оригінальністю сатиричні твори початківців. «Цей жанр, – писав П.Скунць, – не дає права на дешеві хохми» [3]. Сатира, на його думку, повинна бути лаконічною, афористичною. «Одним реченням, – за словами критика, – можна сказати більше, ніж цілою книгою» [3]. Він радив шукати зразки сатири в народних прислів'ях і в творах талановитих сатириків.

П.Скунць радив молодим авторам працювати над формою творів, розвивати елементарне почуття слова, образу, ритму, рими. Він звертає увагу початківця Л.Шварца, який заримував міномет з кулеметом, що рима повинна бути оригінальною, свіжою, не варто, до прикладу, римувати телефон з грамофоном.

Розмірковуючи над специфікою творчого процесу, П.Скунць використовує цікаві асоціації: «зривається слово з пера, як зривається достигле яблуко з яблуні, зривається пісня з уст, як зривається зірка з таємничого неба, і фарби лягають на полотно, як лягає світанковий промінь на заспане поле. Яблуко може впасти не тому, що дозріло, а тому, що червине. Не підбираємо тих яблук. Світитися може й гнилий пень, та нічого не оживає у тому світлі. А хлопці й дівчата рушають і рушають у пошуках справжнього слова, справжньої мелодії, справжніх барв» [4].

Народження справжнього слова, справжньої поезії П.Скунць вважав святом, відзначав, що високопоетичні твори народжуються не кожен день і не в кожному серці. У справжньої поезії є справжні слова, справжні мелодії і справжні образи. Така поезія здатна зігріти душу читача спогадом, мрією, довірливою долею. Елементи справжньої поезії П.Скунць побачив у творах учня другої Ужгородської школи-інтернату Дмитра Крем'яна. «Є у його віршах, – писав критик, – і прагнення глибини, і чуття єдності життєвих явищ і, нарешті, слова» [3]. Як бачимо, критик не помилився.

Суттєвим недоліком творів початківців П.Скунць вважав те, що їх автори не дбають про своє творче обличчя. У них одні і ті ж мотиви, одне

і те ж бачення світу. Окремі початківці запозичують мотиви й образи у відомих письменників. Так, студент М.Гавриш у вірші «Мрія» писав про «ніжний смерековий стан», але після відомої пісні «Ой ви очі волошкові» це запізно. Учителю з Воловеччини М.Ряшко «свідомо чи несвідомо» залучає до свого арсеналу чужі думки, образи і навіть строфи у дещо видозміненому вигляді: «Мені особисто, – зауважує П.Скунць, – доводилося вже впізнавати в М.Ряшка і П.Тичину, і М.Вінграновського, інших відомих та менш відомих поетів. На цей раз М.Ряшко поставив у досить незручне становище автора огляду» [3]. У вірші про кохання П.Скунць «надбав» рядки з свого вірша. «Їй богу, – іронізує критик, – неприємно цитувати себе, але коли б я прочитав ці слова раніше, я постарався б не друкувати у збірці «Погляд» такого

*Став і я від любові старшим,
А без неї стаю старішим.*

Та оскільки згаданого вірша М.Ряшка ще не було, він з'явився нещодавно, очевидно, наведених рядків у ньому не могло бути. Втім, річ не в двох рядках, річ у важливішому: надто вже часто такі чи й відвертіші переспіви трапляються у молодого поета. Та й не лише в нього» [3].

На думку П.Скунця, теми й образи письменнику має підказувати насамперед життєва потреба, а не літературна стихія.

Кожен автор, вважає критик, повинен формувати свій стиль, «аби голос виділявся з-поміж інших і пролунав на повну силу» [3].

Більшість творів, надісланих до обласних газет, свідчили про низький освітній і культурний рівень їх авторів. Прикро, писав П.Скунць, що багато з них не встигають у школі досягти елементарної грамотності. Вони не спроможні зрозуміти світ у всій складності і людину, що живе у цьому світі, відповідальність розмови з народом і часом. Ні класики, ні сучасного літературного процесу не знають, але хочуть творити, «це вже справді лише самодіяльність у гіршому значенні цього слова. Але як часто вона претендує на професійність. Із самого бажання говорити ніколи не виростає поезія. Треба ще й мати в душі щось таке важливе, чого не можна не сказати. Але стане хтось серйозно слухати співбесідника, який говорить загальновідомі речі» [6].

На думку П.Скунця, професійному росту молодих авторів покликані сприяти літературні студії. Вони дають можливість тим, які пробують свої сили в літературі, «глянути на себе збоку і оцінити свій доробок у порівнянні з доробком товаришів». А ще з'являється добра нагода поспілкуватися, посперечатися.

Як завідуючий кабінетом молодого автора і літературний консультант обласної організації Спільки письменників, П.Скунць був переконаний, що не варто створювати велику кількість літературних студій, багато з них, до речі, існують лише на папері. Література, за словами критика, «не крос, тут масовості домагатися безперспективно. Бажано, щоб студія об'єднувала авторів приблизно однакового рівня. Обласне літоб'єднання при письменницькій організації розпалося з тієї причини, пояснює П.Скунць,

що на його засіданнях виступали зі своїми оцінками творів люди різного творчого рівня, і не кожен з авторів міг стерпіти хулу чи й похвалу від товаришів, котрим би ще слід не так виступати, як прислухатися, що говорять інші. Крім того, обговорення на літоб'єднанні аж ніяк не відбивалося на майбутній долі творів автора, хоч би ті й були визнані бездоганними або нікудишніми» [10].

П.Скунць вважав, що членами літоб'єднання повинні бути люди, які уже мають книжки, або готові невдовзі прийти з ними до читача, чи мають серйозні публікації у періодичній пресі. Літоб'єднання має стати «свого роду резервом письменницької організації, а резервом для літоб'єднання – літературні студії. Кожен вартий уваги рукопис молодого літератора пройде через кабінет молодого автора письменницької організації, де він має обговоритися на літературному об'єднанні з участю досвідчених письменників. Такий рукопис згодом повернеться до видавництва «з відповідним документом-супроводом». П.Скунць згадує, що у кабінеті молодого автора пройшли обговорення збірки «Перон» Василя Густі, «Дерево зеленого дощу» Дмитра Кешелі, рукописи творів Володимира Фединишинця, Володимира Матієва, Надії Панчук, Христини Керити, Петра Ходанича, Ганни Висоцької.

Обговорення, констатував критик, дало позитивні результати. Правда, після таких обговорень багато хто виходить розчарованим «Під час таких обговорень автор втрачає ілюзію вседоступності легкопису у мистецтві, починає розуміти, що майстром стати непросто» [10]. По-друге, розчарування на якийсь час у зробленому справжньому талантові не завадить, «це лише примусить його більше спитати з себе».

Професійному росту молодих авторів можуть сприяти, на думку П.Скунця, досвідчені митці. Жоден із них не повинен залишати поза увагою творчу особистість. Його обов'язок «іти назустріч молодому, але не нянькою, а старшим другом..., сягнувши зрілості, вчорашній молодий письменник відчуватиме на собі докірливий чи заспокійливий погляд доброго товариша» [10].

П.Скунць вважав, що кожен щорічний обласний зліт творчої молоді повинен бути не стільки урочистими зборами, скільки виробничою нарадою, після якої «очікує не святковий стіл», а сумлінна робота з чітким окресленням своїх завдань і можливостей». Він представляв кращі твори початківців і на сторінках загальноукраїнських літературних журналів. Завдяки П.Скунцю читачі журналу «Дніпро» познайомилися з творами Надії Панчук (Дніпро. – 1978. – № 3) і Мар'яни Нейметі (Дніпро. – 1983. – № 3).

Серед літераторів і читачів побувала думка: якби не П.Скунць, не було б у області стільки поетів. Дійсно, багатьох він підтримував, багатьом допоміг увійти в храм мистецтва. Вони повинні бути йому вдячними. Від багатьох тієї вдячності він не дочекався.

П.Скунць – автор передмов до перших книжок Василя Густі, Олексія Янчика, Володимира

Магіїва, Карла Копинця, Надії Панчук, Мар'яни Нейметі, Миколи Матоли, Володимира Товтина, Казіміра Гурницького, Олександра Торохтіна, Мирослава Дочинця, Олени Пекар, Софії Сороки. Назву для передмов найчастіше давав твір, який найбільше вразив критика, або назва книжки. Передмова до збірки М.Матоли «За білими веснами» називається «Збудувати любов». Це рядок з вірша поета «В полоні буденних проблемок». П.Скунць зізнається, що не одразу надав значення образу «збудувати любов», «хоча тепер уже й далекі від поезії люди знають, що будувати можна не тільки дім чи завод, а й щастя, світ – багато чого такого, де в хід перші-ліпші будівельні матеріали не пустиш, потрібен незвичайний сплав душевної мудрості й чистоти» [11].

Передмову до збірки В.Густі «Перон» П.Скунць назвав «На пероні сподівань». «Те, що Василь Густі назвав свою першу поетичну збірку «Перон», виправдано подвійно, – писав критик. – Нині перон у житті молоді такий символ, що близький кожному, бо за ним – зустрічі по довгих розлуках і розлуки, що обіцяють майбутні зустрічі. Крім того, виріс Василь Густі в закарпатському селищі над Тисою – Королеві, що є важливим залізничним вузлом, а значить – і пероном зустрічей та розставань» [8,3].

Збірка Н. Панчук «На обрії – гори» відкривається передмовою з такою ж назвою. «Гори, – писав П.Скунць, – значить висоти. Висоти людських здобутків, людського духу. Висоти завтрашні» [12, 3].

П.Скунць умів виявити суть кожного поетичного дебюту, побачити його перспективи, виділити серед загалу незагальне. Кожне художнє явище він розглядав під кутом зору особливостей поезики. У передмові «На лезі весняної квітки» до збірки 18-річної Мар'яни Нейметі «Народження проліска» він писав, що у віршах юної поетеси немає типових для багатьох початківців, і не тільки початківців, «штучних блискіток». Збірка як для юної поетеси може видатися надто дорослою в багатьох моментах. У її віршах є природне поетичне світовідчуття, не по літах гостра невідробна «чутливість до всього суцього», дитяча довірливість, ніжність, «вистигле почуття причетності до всіх земних надій і тривог» [15, 6]. Ніжність до людини, – писав П.Скунць, – зливається у віршах Мар'яни Нейметі з ніжністю до природи настільки органічно, що відділити їх неможливо» [15, 6]. Ця ніжність виявляється в пестливих образах стеженятка, що, наблукавшись, знайшло людину, зухвало каштанчика, яким лірична героїня юної поетеси хотіла б вцілити «у душ глухі мальовані ворота». Критик захоплюється умінням молоді авторки використовувати музичні можливості рідної мови, слушно підкреслював, що вірш «Полуницями повен полудень» сповнений «загадкової музики завдяки переливчастій хвилі, що зароджена в таких звичайних звукових перебігах від «по» до «н» [15, 5].

П.Скунць умів лаконічно окреслити поетичний простір автора. Життєві орієнтири Мар'яни Нейметі, за словами критика, – «велика Батьківщина з матір'ю, батьком, думою про мир, про добро, про красу одвічну і нову, яка виростає з наших трудів і

почуттів» [15, 8].

Одного речення вистачало П.Скунцю, щоб визначити мотиви лірики М.Матоли: «В пошуках своїх тем та образів автор встигає побувати всюди: у споминах і в мрії, у казці й дійсності, на самоті і в товаристві, в місті, і в селі» [11, 5].

П.Скунць уміє заглибитися в художній світ письменника, кількома штрихами окреслити творче обличчя. «Плин поетичного мислення Надії Панчук, – писав він, – не дуже тихий, не дуже й бурхливий, він – у тих берегах, що хай нечітко, а все-таки окреслюють напрямки сучасних поетичних пошуків. Надія Панчук тяжіє до камерного неголосного співу з розкованою ритмомелодикою» [12, 5]. Вона уміє говорити «натяком, жестом, довірливо розрахованим на естетичний досвід нинішнього читача, не будемо водночас багатозначно і розуміюче вдумуватися там, де є тільки схоплення на льоту образ, сам по собі непоганий або й гарний, але все-таки як образний елемент майбутнього можливого твору» [12, 5]. Дійсно, багато творів Н.Панчук – це відкриті тексти, які змушують працювати уяву реципієнта.

Добре знаючи світову лірику, П.Скунць іноді вдавався до інтертекстуальних досліджень, знаходив цікаві паралелі у творах інших національних літератур. Серед літературних учителів Н.Панчук він називає російську поетесу Ксенію Некрасову. Поезію Н.Панчук ріднить з поезією К.Некрасової «тонка спостережливість, ненав'язливість поетичної думки, лірична безпосередність, невимушеність, інтелектуальна тактовність» [12, 4].

Судження П.Скунця про особливості поезики творів молодих авторів точні і переконливі. Він завжди був чутливий до поетичних знахідок. У передмові до збірки М.Матоли «За білими веснами» П.Скунць згадує, як, будучи студентом, юнак показав йому вірш «Монна Ліза». У поезії на той час, відзначає критик, фігурувало багато майже бродячих мистецьких образів, які перетворилися на літературні штампи. Але, прочитавши твір М.Матоли, критик зрозумів, що він «не стільки про Джоконду», скільки про трагедію великої душі, владної проступити назовні завдяки митцеві, а все ж доступної лише для тих, хто не розгубив своєї власної внутрішньої краси» [11, 4]. П.Скунць відчув у віршах М.Матоли дивовижну тугу за казкою, за тим фантастичним конем, що міг помчати ліричного героя до діда – Всевіда, до прадідних чудес, які нині не кожного дивують [11, 4].

Іноді в передмовах П.Скунця зустрічаються роздуми про час з його політичними і морально-етичними проблемами, які неминуче позначаються на творчості. Найбільшим потрясінням для покоління Михайла Ряшка, писав він у передмові до збірки «Уроки трави», «стала жорстка норма, у яку довелося загнати життя. Адже літа його довірливої юності і неустояної зрілості збіглися з роками суспільного застою в нашій країні, коли ніхто не довірявся навіть собі, а мудрість жити поступалася вмінню жити. Для душі ті часи, такі недавні, нічого не давали, ще й відбирали те, що дано природою, батьком – матір'ю» [17, 5].

У передмові «Це не просто спомин» до посмертної збірки В. Матієва «Ялинні плеса» П. Скунець писав: «Всі попередні епохи мали між собою більше схожості, ніж має наша з нами. І стрімкість часу, і зброя, якою оснащувалися добро і зло, не були настільки залежні від людей, а люди від них. Історія вміла краще об'єднувати людей у горі, як щасті... Чим ближче до нашого часу, тим більше терпіла людина не так від стихії, як від собі подібної» [16, 5].

П. Скунець умів помітити творче зростання автора. «Колись ми закидали поетові, що замало в нього творів інтимного плану, які все-таки дозволяють висвітлити найтонші порухи душі: Такі твори в новому рукописі віднайшлися, і знов таки в них повернення в молодість, свою і не тільки свою», – писав у передмові до другої збірки В. Матієва «Ялинні плеса».

У рецензії на збірку Д.Крем'я «Південне с'яво» П.Скунець відзначав, що поет навчився дисциплінувати думки і почуття «спружинювати їх, випрозорювати – а це ознаки творчої зрілості», і хоч трапляються самопереспіви, «ловимо сторонні напливи», «Південне с'яво» – книжка сформованого поета зі своїм світобаченням і своїм мистецьким обличчям та характером, «порадуймося за нього, за нашого земляка поета Дмитра Крем'я, що в новій збірці він себе не грає, а приходиться до нас таким, як є, справжнім» [14].

Представляючи у передмовах того чи іншого автора, П.Скунець поряд із досягненнями називав і недоліки, яких має позбутися поет. Він радив В.Густі позбутися зайвої риторичності чи й декларативної надмірності, «згущувати поетичне письмо, урізноманітнювати поетичну символіку, суворіше відбирати мистецьку деталь для творення образу, не цуратися буйної фольклорної стихії в Карпатах» [8, 5]. Н.Панчук – розширювати обрії поезії «тематично, і в образно-мовній палітрі» [12, 5].

П. Скунець умів побачити перспективу поетичного дебюту. Вірою у творчий успіх завершуються передмови до збірок «Перон» В. Густі, «На обрії – гори» Н. Панчук, «За білими веснами» М. Матоли.

Кожна передмова П. Скунця насичена біографічними матеріалами, написана у ключі біографічного методу. З біографії починається передмова «На пероні сподівань» до збірки В. Густі «Перон». З неї довідуємося, що поет народився у родині залізничника в закарпатському селищі Королеві, яке є важливим залізничним вузлом, а значить – і пероном, зустрічей та розставань. В. Густі виповнилося 26 років, за плечима середня школа, літоб'єднання в райцентрі – місті Виноградіві, радіожурналістика, служба в армії, навчання в Ужгородському державному університеті, робота в районній газеті у селищі Великому Березному. П. Скунець вважав, що зрозуміти творчий шлях автора не можна без того, щоб не пройти його життєвими дорогами, не пізнати той світ, у якому формувався і зростав.

П. Скунець писав про тих, кого добре знав особисто, з ким спілкувався. «Був я ще школярем,

– згадує П. Скунець, – коли познайомився з віршами Олекси Івановича, надрукованими в райгазеті. Що в них було? Та щира простота й поетичність, що властива народній пісні. Та юнацька безпосередність, за якою ми всі тужимо з роками. Та щаслива прага до життя і віра в життєву красу, яка згодом у віршах Олекси Янчика набула високої громадянської відповідальності за Батьківщину... Літа не проходили мимо нього, він залишав у них сліди, а вони залишали сліди у його серці, щоб потім вилитися у поетичні рядки» [7].

Задушевністю і ліризмом, які досягаються манерою викладу, риторичними фігурами сповнена передмова «Поет перехідних світів» до вибраних творів Василя Вовчка. Починається вона ліричним спогадом. П. Скунець згадує, що познайомився з В. Вовчком у віці школяра-десятикласника. Зачоно знав його, читав книжку «Добрий день». «Чим мене вразила та збірка? Довірливою простотою. А ще тим, що, виявляється, поети народжуються не тільки десь на Полтавщині або Черкащині, а всього за тридцять кілометрів від Волового (тепер Міжгір'я)). І пишуть не тільки про те, «як реве ревучий», а й про наші гори... Я було збирався на математичний факультет УжДУ. Та Василь Юрійович переконав мене вступати на філологічний. Звичайно, на українське відділення» [21, 3].

В альманасі «Карпати» завдяки В.Вовчку з'явився вірш П. Скунця «Старий дідусь посивілий», а згодом і перша книжка «Сонце в росі». «Де ви знайдете сьогодні таку увагу до молодих? – запитує П. Скунець. «Усе це я розказав тільки для того, – відзначає критик, – аби переконати себе ще раз, а по можливості, і тих, які намагаються любити без любові, а все, що було до них – розтрошити, понівечити: Василь Вовчок – постать у закарпатському літературному процесі неординарна. Він приніс у поезію свіжий струмінь тієї щирості, яка в радянські часи не культивувалася» [21, 5].

Застерігаючи читачів від докорів, що В. Вовчок вихваляв «на всі боки» радянську дійсність, П. Скунець пояснює, що за попередніх державних режимів верховинець був приречений на жорстокі злидні і приниження, а за радянських часів одержав доступ до освіти, «можливість розширити свої горизонти, обмежені найближчими верхами. Більше того: верховинці мали навіть певні пільги під час вступу до університету» [21, 5].

Наявність у творчому доробку В. Вовчка прокомуністичних віршів П. Скунець пояснює вірою в комуністичну релігію, яка виявилася облудною. У цьому, відзначає критик, «не його вина, а його і наша спільна біда», він був сином свого часу. «Василь Вовчок – це дорога. Хай не шлях, але дорога, прокладена у добу бездоріжжя» [21, 7].

У добу цього, за словами П. Скунця, «бездоріжжя» жив і працював лауреат національної премії імені Т. Шевченка Іван Чендей. У статті «Коли мораль – патріархальна» П. Скунець торкається питання тенденційної оцінки роману І. Чендея «Птахи полишають гнізда» і збірки повістей та оповідань «Березневий сніг». Роман «Птахи полишають гніз-

да» розкриває духовне спустошення верховинця, який, як слушно відзначає П. Скунець, «відриваючись від землі, пролетаризуючись, починає втрачати з клаптиком відвойованої від хаші ораніці все, що дозволяло йому вижити в нелюдських умовах чужою колонізації, насамперед високу мораль» [23, 115]. Компартийна преса звинуватила письменника «в захисті патріархальщини», цим скористалися «зздрісники з біля літературного середовища, які прорвалися в спілку письменників і яких Іван Михайлович не раз осікав у їх амбіціях» [23, 115].

Критик з болем згадує, скільки часу не для творчості, а на «боротьбу з дрібною, що напосідалася на нього, як мошва», витратив письменник.

Помітним внеском П. Скунця в історію літератури Закарпаття є літературно-критичний нарис «Дмитро Вакаров». Він включає чотири розділи: «Чи можна писати на замовлення», «Я покликав його як друга», «Сходінками ювілеїв», «Свобода навиворіт». Розмірковуючи над проблемою, чи можна писати на замовлення, П. Скунець стверджує, що писати на замовлення – це те саме, що писати за вказівкою. В радянські часи літературознавці посилалися на Шолохова, «коли необхідно було самих себе переконувати в природності методу соціалістичного реалізму» [22, 177].

П. Скунець згадує, що, працюючи редактором видавництва «Карпати», отримав замовлення від головного редактора створити поему про поета – антифашиста Дмитра Вакарова. Переглядаючи тексти і листи, поет спершу розгубився, бо «зникнув образ міфологізованого борця», побачив «хирляві тексти», але з'явився задум: «діалог з поетом в нових умовах». Через цей діалог П. Скунець виходив «на діалог зі світом». Критик розкриває особливості своєї творчої лабораторії. На той час, зізнається він, у нього був написаний вірш «Країна Франкіана», колись вилучений зі збірки «Погляд», його вклав у вуста Вакарова.

Поему про Вакарова «На границі епох» П. Скунець закінчив у віці 26 років, а Вакаров пішов із життя двадцятип'ятилітнім. Тому природним був взаємообмін з Вакаровим відчуттям його доби і доби, у яку жив П. Скунець. «Його доба, – відзначає П. Скунець, – посягала на людину по-блюзнірськи відверто, моя, вже вихована сталінськими концтаборами, обпалена війною, прагнула не тільки покори, а й любові до себе вже не тільки масової, а й поіменної» [22, 179]. Вірші Д. Вакарова, які, за словами П. Скунця, «заснали обробки, що виходить за межі редагування», засвідчили, що поет мав неабиякий талант, який «не встиг викристалізуватися», «не встигли окріпнути його крила, але він був чистий, безкомпромісний, відданий народові до кінця» [22, 181].

Критик пояснює, чому Д. Вакаров писав ро-

сійською мовою, тоді, коли зазвучало природно й талановито українське літературне слово устами В. Гренджі – Донського, Зореслава, Ю. Боршоша-Кум'ятського, О. Маркуша, Ф. Потушняка. Називає кілька причин. По-перше, Д. Вакаров навчався у Празі, де «осіло чимало російської інтелігенції, вичавлених з батьківщини революцією». Якби майбутній поет «потрапив під руку інтелігенції української, зрозумів би своє покликання по-іншому» [22, 181].

По-друге, з гімназистом Вакаровим, за словами П. Скунця, «розминулася» Карпатська Україна, що народжувалася в Хусті. До того ж, у Хустській гімназії процвітали проросійські настрої. Вакаров вірив, що свобода може прийти лише зі Сходу, для нього Радянський Союз був її символом.

П. Скунець переконаний, що Вакаров не змарнував свій талант, припускає: якби поет зі своїм безкомпромісним талантом жив у радянську добу, то б «не вписався в радянську систему цінностей. І навряд чи дав би себе приручити. Мабуть, і в омріяній поетом Росії десь уже очікував його концтабір, і хто знає, чи не шукали б його могили нащадки так само безрезультатно, як шукали поховання Президента Карпатської України Августина Волошина» [22, 184].

Критик П. Скунець умів щиро радіти творчим успіхам колег по перу, захоплюватися талановитими творами. У рецензії на збірку Д. Кременя «Південне сяйво» він писав: «Поет не відділяє себе ані від минулого, ані від майбутнього – а це ж і є справжнє відчуття сучасності... І ще важливо, що разом із загостреними соціальними рядками гаряче дихають, цвітуть найніжніші ліричні почуття, тут світ і ліричний герой не самі по собі – ні, зливаються воедино і йдуть, ідуть, пливають, линуть в одну долю.

Читаємо сторінку за сторінкою – степ переливається в море, а море в степ... А де ж твій колір юності, Дмитре? Нарешті ти прийшов по нього в рідні Карпати, і защемило серце, і схотілося на Говерлу» [14].

П. Скунець – автор ювілейних статей про В. Гренджу-Донського, О. Маркуша, Й. Жупана, В. Ладижця, Ф. Кривіна, В. Кохана, Ю. Мейгеша, В. Попа, В. Вароді, О. Телігу, В. Стуса, О. Гончара, І. Буніна, О. Блока. Його статті до ювілеїв Закарпатської організації СПУ «Двадцятип'ятилітня дорога», «Верховина пише долю» відзначаються глибоким знанням літератури рідного краю.

Літературно-критичний доробок П. Скунця, статті, рецензії, літературно-критичні огляди, свідчать про високий рівень його літературно-критичної думки. Він чекає окремого видання, яке стало б у пригоді історикам літератури, вчителям, студентам, учням шкіл, словом усім, хто цікавиться літературним процесом Закарпаття.

Література

1. Скунець П. Збираючись у дорогу // Молодь Закарпаття. – 1968. – 22 трав.
2. Скунець П. На підступах // Молодь Закарпаття. – 1968. – 1 груд.
3. Скунець П. Сам на сам з папером // Молодь Закарпаття. – 1969. – 6 лип.
4. Скунець П. І зривається слово... // Молодь Закарпаття. – 1970. – 27 трав.
5. Скунець П. Двадцятип'ятилітня дорога: [До 25-річчя Закарпатської організації СПУ] // Молодь Закарпаття. – 1971. – 17 черв.

6. Скунець П. Не єдиним бажанням: (Огляд віршів початкуючих авторів) // Закарпатська правда. – 1975. – 13 квіт.
7. Скунець П. Про що питає пісня: [Про поезію О.Янчика] // Закарпатська правда. – 1976. – 31 груд.
8. Скунець П. На пероні сподівань // В.Густі: Перон: Поезії. – Ужгород, 1977. – С. 3 – 6.
9. Скунець П. Школа вогню // Матіїв В. Зблиски ватри: Поезії. – Ужгород, 1978. – С. 5 – 9.
10. Скунець П. Пора шукань: [До ІХ обл. зльоту творчої молоді] // Закарпатська правда. – 1978. – 21 трав.
11. Скунець П. Збудувати любов // За білими веснами: Поезії. – Ужгород, 1979. – С. 3 – 7.
12. Скунець П. «На обрії – гори» // Панчук Н. На обрії – гори: поезії – Ужгород, 1980. – С. 3 – 5.
13. Скунець П. Проникнути у таємницю слова // Закарпатська правда. – 1980. – 13 верес.
14. Скунець П. Барви південного саява // Молодь Закарпаття. – 1983. – 19 бер.
15. Скунець П. На лезі весняної квітки // Молодь Закарпаття. – 1984. – 26 січ.
16. Скунець П. Не просто спомин // Матіїв В. Ялинні плеса: Поезії. – Ужгород, 1986. – С. 3 – 6.
17. Скунець П. Головне – прийти з добром // Ряшко М. Уроки трави. – Ужгород, 1990. – С. 5 – 7.
18. Скунець П. Його є за що любити // Боршош – Кум'ятський Ю. Христос у Карпатах: Поезії. – Ужгород, 1995. – С. 3 – 5.
19. Скунець П. Болем перемігши біль // Сорока С. Промінь любові, 1999. – С. 5 – 8.
20. Скунець П. Поезія – то слъози душі // Ужгород, 2003. – С. 3 – 4.
21. Скунець П. Поет перехідних світів // Вовчок В. Де сонце котиться верхами. – Ужгород, 2003. – С. 3 – 7.
22. Скунець П. Дмитро Вакаров // Письменники Срібної Землі. – Ужгород, 2006. – С. 177 – 184.
23. Скунець П. Коли мораль – патріархальщина // Іван Чендей. Бібліографічний покажчик. – Ужгород, 2006. – С. 114 – 116.

Надежда Ференц

ПЕТР СКУНЦ КАК ЛИТЕРАТУРНЫЙ КРИТИК

Аннотация. В статье сделано попытку раскрыть особенности литературно-критического наследия П.Скунца. Предметом анализа являются литературно-критические обзоры, рецензии, предисловия, послесловия, литературно-критические портреты П. Скунца.

Ключевые слова: талант, творчество, красота, оригинальность, стиль, художественный мир, творческая эволюция, творческий успех.

Nadiya Ferents

PETRO SKUNTS AS A LITERARY CRITIC

Summary. The article deals with an attempt to reveal literary-critical heritage of Petro Skunts. The subject matter of the analysis reveals literary-critical reviews, critical prefaces, postfaces, literary-critical portraits of Petro Skunts.

Key words: talent, creation, beauty, originality, style, literary world, creative evolution, creative success.

Ференц Надія Станіславівна – кандидат філол. наук, доцент кафедри української літератури УжНУ.